

Rued Langgaard: Symfoni nr. 14 *Morgenen* (BVN 336)

Kritisk førsteudgave ved Bendt Viinholt Nielsen

Forord om værket

Om symfoni nr. 14

Partituret til symfoniens første redaktion lå klar i Ribe den 26. februar 1948 klokken kvart i otte om morgenen.¹ Værket bar undertitlen ”Fem orkesterstykker med kor” og omfattede satserne 2, 3, 4, 5 og 6+7, idet de to sidstnævnte oprindeligt blev regnet som én sats. Langgaard havde på skitsestadiet arbejdet med satsfølgen 3, 4, 5, 2, 6+7, men under renskrivningen blev strygersatsen (2) flyttet frem som suitens førstesats.

Den først komponerede del er sats 4, der blev skitseret 3. – 5.9.1947 som en selvstændig komposition med titlen *Ekko fra Sankt Hansaften Spil (Øhlenschläger)* og undertitlen *Ouverture* eller *Lille Ouverture*.² De øvrige satser kom til i perioden fra 26.9.1947 til 26.1.1948 i rækkefølgen 5, 2, 6+7 og 3. Den afsluttende korsats (7) er baseret på en skitse til en instrumentalsats fra april 1927. Det drejer sig om en af de mange satser, Langgaard på denne tid komponerede med henblik på et større blæserværk, en forløber for symfoni nr. 8. En anden af de oprindeligt ubenyttede satser endte i symfoni nr. 13.

Instrumentation og partiturrenskrivning, der som vanligt for Langgaard i denne fase af hans liv foregik i én og samme arbejdsgang, blev påbegyndt den 27. januar 1948.³ Som nævnt, blev manuskriptet afsluttet en måned senere. Satserne var næppe betitlet fra starten, men blot betegnet Nr. 1, 2, 3, 4 og 5. Da komponisten den 15. marts 1948 indsendte partituret til Statsradiofonien som programforslag bar værket titlen *Vita viziata* – det ’spolerede liv’. Kilderne rummer forskellige titelforslag, som alle må antages at være tidligere end *Vita viziata*, og hvis relative kronologi synes at være: *Dag naar Dag er begravet*, *Morgenklange*, *Dag naar Dag er død*, *Døde Drømme*, *Vita meschina* (’Det sølle liv’), *Sgraziato* (’Ulykkelig’).⁴

Den 4. juni 1948 blev partituret (og partituret til den samtidigt indleverede symfoni nr. 13) returneret fra Statsradiofonien med afslag om opførelse. Hermed begynder en ny fase i de to værkers liv, idet Langgaard nu slog de to partiturer sammen til én stor symfoni betegnet nr. 13. Første del omfattede de fem satser fra symfoni nr. 14, derpå fulgte den énsatsede symfoni nr. 13 som anden del. Partituret blev forgæves indsendt til Statsradiofonien tre gange, første gang 7. juni 1948 under titlen *Naar Dagen begynder*. Da Langgaard (som så ofte før og senere) nægtede modtagelse af returnerede partiturer fra Statsradiofonien, blev den ’dobbelt’ symfoni nr. 13 deponeret i Statsradiofoniens nodebibliotek. Her lå manuskriptet, indtil det på komponistens anmodning blev sendt tilbage halvandet år senere, den 2. december 1949.⁵

Men der gik kun få dage, før partituret igen lå på musikchefens skrivebord, nu under titlen *Det Skønne* og udvidet dels med en *Prolog* for kor og orkester, der var komponeret og renskrevet 25. – 26. juli 1948 (og som er identisk med den nuværende førstesats af symfoni nr. 14⁶), dels med en epiløp på 16 takter med titlen *Punktum*, komponeret og renskrevet 21.10.1948. Hvis ikke det var sket tidligere, så var satserne i dette 244 sider store partitur nu forsynet med titler. Der foreligger en satsoversigt med følgende indhold⁷:

I Del

Ingen Ophold mellem numrene i Første Del.

Prolog med Kor

Nr. 1 Morgenstjerner - - -

Nr. 2 Morgenringning

Nr. 3 Daggry!

Nr. 4 ”Humør!” (med Kor)

Nr. 5 Afsted! (med Kor) - tidligere, nu overstreget titel: *Trendmill! – Vita species!* [sic!]

Anden Del: ”Dagen”

Epilog ”Punktum”

Som man ser, var første del nu identisk med den senere symfoni nr. 14, bortset fra at satstitlerne blev korrigeret på et senere tidspunkt. I slutningen af marts 1950 var partituret en tur omkring Langgaard i Ribe, men manuskriptet blev straks igen, og nu for tredje gang, indsendt til Statsradiofonien, hvor det som før endte i nodebiblioteket. Epilogen var dog fjernet fra manuskriptet, idet denne sats nu havde fundet plads i en anden værkemæssig sammenhæng.⁸

I januar 1951 bad komponisten om at få manuskriptet retur, hvorefter han delte det i to: symfoni nr. 13 og en suite med titlen *Morgen*, der til en start ikke blev regnet med i symfonirækken. De to partiturer blev endnu engang sendt til København som programforslag. Manuskriptet til *Morgen* var en sidste gang tilbage i Ribe i nogle dage omkring første maj 1951.⁹ Ved denne lejlighed blev titlen symfoni nr. 14 føjet på manuskriptets titelside. Nogle ubetydelige retoucheringer med kuglepen blev også foretaget af komponisten på dette tidspunkt, ligesom han tilføjede en satsoversigt foran i partituret med den ledsagende note: ”Disse humoristiske Titler kan jo udelades” – og over sats 2 gentog han: ”Titlerne kan jo udelades!”.

Det er klart, at titlerne med en vis ironisk distance refererer til en hverdagsmorgen i København, hvorimod værkets egentlige idé er en apoteose til evighedens morgen og en hyldest til den skønhed, som morgenlyset netop denne morgen vil afsløre. Denne ret beset apokalyptiske, programmatisk idé fremgår af bibelteksten i første sats og ordene *Vivat species!* (”Leve Skønhed!”) i den afsluttende hymne. Det er dog ikke nogen tilfældighed, at det netop er Marmorkirken i København, der (i sats 3) ringer *morgen* ind. Kirken, hvori Langgaard i 1905 debuterede som organist, står som en art evighedssymbol i komponistens forestillingsverden. I et notat om den idémæssigt beslægtede symfoni nr. 8 (med titlen *Minder ved Amalienborg*) antyder han en symbolsk forbindelse mellem kvarteret omkring Amalienborg slot og Marmorkirken og så ”det ny Jerusalem” – himmelbyen i Johannes Åbenbarings undergangsvision.¹⁰

Det er dog en gåde, hvorfor netop temaet i denne sats er meget tæt på et nodetro citat fra Violettas kendte arie ”A quell' amor, quell' amor ch'è palpito” fra første akt af Verdis *La Traviata*. Langgaard må have kendt denne opera, som gik jævnligt på Det kongelige Teater i årene 1905-38. Et andet element, der kan være svært at tolke, er korets tekst i sats 5. ”In tenebras exteriores” er et citat fra lignelsen om kongesønnens bryllup, Matt. 22,13 i den latinske bibeloversættelse. Den bryllupsgæst, der ikke er ’klædt på’ til at møde kongesønnen (Jesus) bliver smidt ud ”i mørket udenfor”, hvor der hersker gråd og tænderskæren. Der kan altså være god grund til at bede for sådanne udstødte, og meningen med teksten i symfoniens sammenhæng kan altså være: ”Vi der befinder os i mørket udenfor, bed for os!” Eller man kan måske gå endnu videre og tolke disse ord i overført betydning, således at teksten retter sig mod dem, der er åndeligt udenforstående, altså dem, der ikke har ”set lyset” og derfor heller ikke er i stand til at afkode denne musik og forstå den iboende religiøse symbolik.

Symfonien blev uropført 24. maj 1979 i Tivolis Koncertsal. Radiokoret og Radiosymfoniorkestret blev dirigeret af Michael Schönwandt. En studieproduktion, der blev foretaget i radiohusets koncertsal 1. maj 1979 med de samme kræfter, blev i 1985 udsendt på lp (Danacord DACO 230) og i 1987 på cd (DACOCD 302).

Bendt Viinholt Nielsen, december 2005

Noter

1. Slutdateringen af partituret RLS 30.1.
2. Overskrifttitel på skitsen RLS 30,2 [blad 2]
3. Datering på partiturets oprindelige side 1 = første side af sats 3 (RLS 30,1).
4. Jfr. revisionsberetningen, kildegruppe E.

5. En overgang mens manuskriptet lå i radioens nodebibliotek fortrød Langgaard, at han havde slået de to symfonier sammen. Derfor blev den næste symfoni i rækken fra februar 1949 på titelbladet betegnet symfoni nr. 15 og ikke nr. 14. I forskellige andre kilder ses dette værk ("Søstormen") dog betegnet som nr. 14.
6. Skitsen til korsatsen bærer titlen *Lyset* og en overstreget overskrifttitel i partituret lyder: "*Kongernes Stjerne*"; sammesteds ses, at RL tidligere havde forestillet sig fanfaren knyttet som en indledning til symfoni nr. 6 [!].
7. Det pågældende nodeark blev i juni 1950 udnyttet som skitsepapir og findes nu som RLS 32,3 [blad 2].
8. Først som slutning på den såkaldte *Lille Storsymfoni*, der dog ganske snart blev anbragt som sidste sats i *Søndagssonate* (BVN 393).
9. Korrespondancen mellem RL og Statsradiofonien foreligger i DR's Arkiv, Arkivæske nr. 78. Manuskriptet henlå fra 1951 i radioens nodebibliotek, indtil det i 1965 ved Constance Langgaards mellemkomst blev overført til Det Kongelige Bibliotek.
10. Notatet findes på et nodeblad under RLS 23,36 og lyder (forkortet): "Der tales om København [i teksten til symfoni nr. 8], men menes ligesom Afglansen af ' det nye Jerusalem ' paa Minderne fra det skønne Bredgadekvarter..."

Satser

I	Indledningsfanfare	p. 9
II	Upaaagtede Morgenstjerner*	p. 17
III	Marmorkirken ringer	p. 25
IV	De Trætte staar op til Livet	p. 40
V	Radio-Caruso og Tvangsenergi	p. 64
VI	"Farmænd" farer til Kontoret	p. 85
VII	Sol og Bøgeskov	p. 91

* Denne sats for strygeorkester kan opføres som selvstændigt værk.